

ELS PROFESSIONALS D'ESPAI FAMILIAR

Les competències professionals en relació als Educadors Infants

Mariona Ubia Saez

ubia.mariona@gmail.com

637 150 660

Carrer Mirador,6 - 08206 Sabadell

Universitat Autònoma de Barcelona

Treball de Fi de Grau

Tutora Sílvia Blanch Gelabert

Les competències professionals en relació als Educadors Infants

Educator vol dir deixar-se implicar, saber escoltar els altres, posar-se en relació i prendre allò que ens ve de les idees de qui pensa diferent.

Luisa (mare)

ELS PROFESSIONALS D'ESPAI FAMILIAR

Les competències professionals en relació als Educadors Infants

Els Espais Familiars són un servei per a infants i famílies malauradament desconeguts. Els professionals que hi treballen provenen de perfils diversos, cap d'ells format inicialment per a aquesta tasca específica. Però, quines són les competències professionals més necessàries que han de tenir? A partir d'aquesta pregunta s'analitzarà la formació al grau d'Educació Infantil per extreure quines són les aportacions que pot fer aquest perfil professional concret i alhora analitzar quines mancances ha de cobrir a partir del treball en equip amb els companys o a través d'una formació més específica. Aquesta recerca es basa en la convicció que els equips de treball són una gran eina de complementarietat laboral.

Paraules clau: Espai Familiar, competències professionals, perfil professional, equip de treball, formació, aportacions, mancances, complementarietat.

FAMILY CENTER PROFESSIONALS

The professional competences needed compared with the Early Childhood Degree

The family groups are unfortunately an unknown service thought for both, the little ones and their families. Professionals behind them come from diverse profiles but none of them have been specifically taught during their studies on how to develop this specific role. But, which are the competences they need? Starting with this question we will analyze the academic curriculum in the Early childhood Education Degree to learn which may be the contribution that these professionals do to the family groups. On top of that, we will talk about the lacks that these professionals find on their studies and how they solve them working with other professionals on their team or by enrolling to a specific teacher training theme.. This analysis is supported by the idea that team work is an essential tool to complement professionally.

keywords: Family center, professional competences, professional profile, team work, teacher training, contributions, lacks, complementarity. professional training, contributions, lacks, complementarity.

1. Introducció

Al llarg de la pròpia formació, he adquirit unes competències que m'han ajudat a créixer com a mestra i com a persona. Sovint, quan un està cursant una formació, sigui en l'àmbit i nivell que sigui, està més pendent dels resultats que no d'allò que n'està extraient com a futur professional d'aquell àmbit.

Ara que he, pràcticament, acabat la primera i bàsica formació com a mestra d'Educació Infantil (perquè la formació mai és finita), me n'adono que he rebut una sèrie de continguts molt importants, rellevants des de l'inici dels estudis. Aquests continguts, com en qualsevol formació, estan separats seguint unes directrius concretes, sota el nom d'una assignatura que els fa justícia, o no. Cada una d'aquestes matèries, i de les subdivisions en les qual es parteixen, esdevé un element a priori més o menys clau en l'esdevenir mestres. Cadascuna d'aquestes peces, però, no tindria sentit sense una xarxa d'interconnexió entre elles. El més important de tot allò que s'ha après no és l'element en si, sinó les pràcticament infinites relacions que té cada una d'aquestes parts amb la resta. Aquesta xarxa és el que fa enriquir-te especialment com a persona. Un 'simple professional' pot estar carregat de coneixement teòrics i tècnics, però un 'bon professional' és aquell que al mateix temps, és persona. El component humà en qualsevol feina, i crec que puc afirmar que en el nostre cas una de les que més, és imprescindible per teixir una ret interconnectada de tot allò que se sap i ajustar-ho estratègicament a la tasca, en el nostre cas, com a educadors.

Sovint, l'organització de les formacions universitàries fa que aquests continguts quedin completament separats en el temps. Aquest és un fet inevitable ja que seria impossible donar veu a totes les connexions possibles entre els diversos continguts, tenint en compte les diverses sortides professionals i, dins d'aquestes, en cadascun dels àmbits en què un pot necessitar-ho. En aquest moment, doncs, trobo imprescindible fer una revisió de tots aquests continguts en relació a un perfil professional molt concret, que és el de professional d'Espai Familiar (EF). Amb aquest treball m'agradaria tornar a trobar-los, analitzar-los per veure com es complementen entre ells, com les diferents matèries, algunes que mai hagués posat dins el mateix sac, es poden lligar directament sota el paraigües d'un perfil professional concret.

Els Espais Familiars són uns serveis psicosocioeducatius que afavoreixen el desenvolupament de pràctiques de criança satisfactòries per a les famílies amb in-

fants petits (Blanch, 2010). Però la realitat dels Espais Familiars és difícil, i més en el context de crisi en què vivim, on tot és susceptible de patir un menyspreu massa important.

Els serveis d'Espai Familiar, a més, tenen una mancança real de difusió: molta gent els desconeix en si, o desconeix què és el que realment es fa, quines són les seves característiques i què és el que aporten i fomenten. Massa sovint sembla que els Espais Familiars només interessin a aquelles persones que hi creuen, però el desconeixement per part de molts altres fa que ningú hi posi un interès especial. Aquest fet és palpable en la escassa documentació teòrica que existeix al respecte, i com passen pràcticament desapercebuts en les formacions dels diversos professionals que hi treballen.

Per aquest motiu, el meu treball no es centrarà només en buscar els diversos continguts o competències que s'han tractat al llarg de la meva formació, sinó també en veure com es complementen i creen una nova xarxa amb altres professionals que augmenta qualitativament la realitat d'aquest servei. D'aquesta recerca, previsiblement en sortiran algunes mancances, alguns elements necessaris en el dia a dia del professional de l'Espai Familiar, que caldrà tenir presents per no deixar cap aspecte descobert pel que fa al tracte amb els infants i les famílies.

Abans de continuar amb aquest treball voldria deixar clar que el gènere utilitzat en l'escrit per anomenar o caracteritzar qualsevol persona és utilitzat indiferentment, tant el masculí com el femení. Entenent amb això que totes les referències a persones són vàlides per ambdós sexes indistintament del gènere en què estigui redactat el fragment.

2. Marc teòric

Els Espais Familiars viuen una situació de desconeixement per una gran part de la població. Per aquest motiu és imprescindible fer-ne una primera definició, en termes generals, a mode de situació inicial.

L'Espai Familiar, tal i com expliquen els professionals que hi treballen, és un servei educatiu per a grups d'infants de 0 a 3 anys, acompanyats d'un adult de referència, ja sigui el pare, la mare o els avis, en general, perquè les famílies puguin compartir l'experiència d'educar els seus fills i filles acompanyats de professionals i els nens i nenes puguin divertir-se i aprendre a relacionar-se. Aquest servei ofereix a les famílies un espai de trobada, d'intercanvi i de suport, formant part d'un grup estable on poden compartir l'experiència de la criança i l'educació dels seus infants amb altres famílies, acompanyants de, generalment, dos professionals que els donaran suport (Bassedas, Jubete i Majem, 2005; Diba, 2006, 2008). Per als infants, a més, és un espai lúdic, educatiu i de socialització preparat perquè puguin compartir, aprendre i jugar en companyia d'altres infants i les seves famílies.

Els objectius per als serveis d'intervenció amb famílies, segons Riera i Ferrer (2003, pp. 119), són:

- Millorar les habilitats de criança, facilitant i enfortint l'establiment del vincle afectiu entre els infants i pares així com afavorint la capacitat empàtica dels pares per comprendre les vivències emocionals dels fills i proveir respostes sensibles.
 - Viure altres models d'interacció afavorint el treball en grup de mares i pares per augmentar-ne la capacitat parental, d'aquesta manera s'alleugereix el sentiment d'aïllament i debilitat d'alguns pares i mares.
 - Afavorir l'autonomia i la creació de xarxes relacionals entre les famílies.
 - Facilitar un espai d'escolta i contenció emocional per a famílies i infants.
 - Promoure espais de reflexió i de treball en grup sobre temes que preocupen de l'educació dels fills.
 - Ajudar els pares a organitzar millor la vida familiar per augmentar els factors protectors de la seva relació amb els fills.
- Per acabar de definir la funció que realitzen els espais familiar caldria ampliar, a més, amb els següents objectius:

- Facilitar informació, assessorament, estratègies i recursos que facilitin l'acció educativa de les mares i pares en l'àmbit familiar.
- Generar un espai de comunicació, relació i suport mutu entre famílies.
- Prevenir i reconduir situacions de dificultat en l'espai educatiu familiar.

Com ja he dit anteriorment, generalment els professionals de l'Espai Familiar treballen en parella, formant un petit equip de professionals. La formació que han rebut cada un d'ells, però, no és sempre la mateixa. Hi ha una sèrie de perfils professionals que treballen, o poden treballar, en aquests serveis, com poden ser Educadores Infants, Educadors Socials, Treballadors Socials, Treballadors Familiars, Psicòlegs, Pedagogs o Infermeres pediàtriques. Com es pot veure, els perfils dels professionals que treballen a un Espai Familiar són molt variats. Tot i això, i malgrat les diverses formacions que han rebut com a professionals de cada un dels seus sectors concrets, les característiques dels Espais Familiars requereixen unes competències professionals concretes, emmarcades dins de quatre pilars fonamentals: comunicació amb les famílies; captació de necessitats de les famílies i actuació conseqüent; creació de comunitat; i lideratge. Abans de definir les competències cal analitzar aquests quatre aspectes per tal de concretar de la manera més precisa i útil.

COMUNICACIÓ AMB LES FAMÍLIES

La falta de polítiques familiars que ajudin a poder conciliar l'àmbit laboral amb la vida personal, un món cada vegada més accelerat i ràpid, la manca de temps o les exigències econòmiques cap a una societat de consum són alguns dels elements que provoquen un malestar general traduït en la dificultat dels pares i mares per poder implicar-se en la criança dels seus fills i filles i, com a conseqüència, l'exigència contínua i els sentiments de culpabilitat. Les famílies viuen una soledat que es reproduïx en els centres educatius i en les formes comunicatives que s'estableixen entre escola i família. Cada vegada més, l'escola dins el sistema educatiu està assumint responsabilitats que anys enrere pertanyien a altres agents socials, com és el cas de la família que, per qüestions especialment laborals, delega en les institucions escolars i en els seus professionals la tasca d'educar en el desenvolupament integral dels seus fills. Davant aquest fenomen, no és estrany que els docents visquin situacions de contradicció contínua en la descripció del seu propi rol que, es suposa, han d'assolir (Universitat de Barcelona, 2012).

La comunicació entre escola i família en els centres d'Educació Infantil ha de

marcar les dinàmiques i els mecanismes pedagògics en el desenvolupament integral de l'infant. La construcció d'un diàleg bidireccional es transforma en la creació d'espais educatius capaços d'assumir i enriquir la responsabilitat de la criança en els primers anys de vida entre els professionals i els membres de la família. La participació dels pares i mares en l'escola suposa la modificació del concepte de 'client' o 'usuari passiu' d'aquest servei que en ocasions s'utilitza per definir el seu rol, pel concepte d'agent actiu en contínua reciprocitat amb els i les mestres dels centres.

Els processos comunicatius i de participació entre família i escola promouen, per una banda, un clima de confiança entre els diferents actors i agents socials que formen part de la comunitat educativa, i principalment, un ambient de benestar en la cura i criança de l'infant (Blanch i Gimeno, 2010). Per treballar amb les famílies, és necessari conèixer els dinàmiques que conformen la seva activitat mitjançant l'observació i un clima d'intercanvis comunicatius. El model d'expert del professional passa a un segon pla quan es contempla a la família com l'agent social i educatiu que millor coneix al seu infant, i per tant, com la base de qualsevol projecte que es porti a terme.

CAPTACIÓ DE NECESSITATS DE LES FAMÍLIES I ACTUACIÓ CONSEQÜENT

Tenir una actitud de respecte cap a les diferències és bàsic per aconseguir captar les necessitats de totes i cadascuna de les famílies del servei. Això també suposa entendre l'infant com a individu singular, atenent-se a les seves individualitats i entenent-lo com a ésser diferent als altres, amb unes característiques concretes que el fan únic. En aquest sentit, cal entendre l'infant dins la realitat de la seva família, no tenint-lo en compte només a ell, sinó que a l'anomenar 'individualitats de l'infant' l'entendem dins un context familiar concret, incloent la família en la definició d'infant.

L'actuació del professional no ha de ser, però, restringida en l'observació i captació de les necessitats de les famílies, sinó que cal entendre-les com a principals educadores dels seus fills, i cal acompanyar-les a desenvolupar aquest rol, que és seu, amb èxit. Per aconseguir-ho cal que el professional pugui fer una identificació de les potencialitats de les famílies, assumint una perspectiva del funcionament familiar no deficitària ni patològica (Gómez i Haz, 2008).

La capacitat d'atendre les necessitats de l'infant, i per tant també de la seva família, passa necessàriament per una comunicació constant amb aquesta i per unes competències professionals que li donin suport, recolzant la seva tasca de

criança, principalment pel que fa a:

- L'acompanyament en el creixement de l'infant.
- Donar resposta a patologies familiars o problemes de vinculació.
- Tenir en compte que l'estructura familiar és la base de la personalitat dels seus fills i filles, donant models d'identificació per entendre el món que els envolta.

Els Espais Familiars, igual que els serveis educatius, han d'estar molt lligats a la família i a l'entorn més proper d'una manera tranquil·la i normalitzada. El fet que la família participi i intervingui activament a l'escola dona tranquil·litat a les dues parts.

CREACIÓ DE COMUNITAT

La cohesió expressa el grau de satisfacció i unió que hi ha entre els membres d'un grup, així com el desig de continuar pertanyent al grup (Vendrell, 2008).

La creació d'un grup entès com a comunitat permet un veritable treball conjunt, en equip. Els equips de treball es caracteritzen per, principalment, la complementaritat que existeix entre els seus membres, que provoca que el resultat final construït a partir de les individualitats de cadascú posades en comú sigui molt més ric que no pas el simple conjunt d'aquestes aportacions. Cada membre de l'equip, quan rep dels altres, va modificant constantment la seva aportació, essent cada vegada més rica. D'aquesta manera, no només s'aconsegueix un resultat compartit superior, sinó que cada membre de l'equip s'emporta una experiència més viscuda en comunitat. Una altra característica important a tenir en compte del treball en equip és la comunicació, que ha de ser basada en l'escolta als altres, una escolta profunda que no només es desenvolupa amb el sentit de l'oïda, sinó que busca en allò que diu l'altre interrogants per continuar reflexionant a partir del compartir experiències i observacions.

Perquè un treball en equip arribi al seu objectiu cal que existeixi un compromís per part de tots els seus membres (Johnson i Johnson, 2009). Aquesta tipologia de treball suposa un projecte comú, i cal que les persones individuals es fidelitzin com a equip. El treball en equip només existeix si existeix l'equip de treball, si desapareix aquest conjunt de persones, també s'acabarà la tasca que estiguin realitzant. Per ajudar a aquesta consolidació és clau la figura del coordinador, que donarà coherència a les intervencions.

El coordinador s'esforçarà en treure del grup el millor que té. La seva funció és

més la de preguntar – qüestionar i qüestionar-se – que no pas respondre. Cal que escolti les demandes que fa el grup, tant aquelles que fa explícitament com aquelles que pugui detectar a partir de l'observació de les dinàmiques que es viuen. Ha de saber que la seva presència és provisional, ja que quan el grup creix, i es consolida, pot seguir sense la presència d'aquest.

En aquest sentit, el coordinador és una figura clau, però com a persona no és imprescindible: el coordinador no és propietari del grup.

Per arribar a l'objectiu final cal que l'equip camini cap a una mateixa direcció i per aconseguir-ho és imprescindible:

- Crear un llenguatge comú que sigui un canal de comunicació significatiu.
- Buscar estratègies per resoldre els conflictes que vagin sorgint.
- Acceptar els diferents membres de l'equip, amb actituds de respecte, positives i constructives.
- Saber regular les relacions interpersonals per controlar l'excessiva activitat o passivitat.

LIDERATGE

De la necessitat de la figura del coordinador sorgeix la necessitat de parlar de lideratge, que és el conjunt de capacitats que permeten a una persona – el líder – influir en les altres, o un grup de persones determinat. Aquesta influència ha de tendir cap a la promoció d'entusiasme per tal de motivar la participació, la implicació i la iniciativa dels membres de l'equip. Podem dir que existeixen gairebé tantes definicions del lideratge com persones que han tractat de definir el concepte, o com persones que desenvolupen aquest rol, pel seu caràcter subjectiu.

Direcció i lideratge són conceptes estretament relacionats, però dirigir persones i liderar persones no són la mateixa cosa. Mentre que direcció estaria associat a poder i autoritat jeràrquica, lideratge estaria vinculat a conceptes més subtils com autoritat social, ètica, moral i professional. El model de lideratge és un model orientat en valors i objectius, que necessita coherència en la presa de decisions i en les accions desenvolupades d'acord amb l'objectiu a què es pretén arribar, els valors i l'organització. Per aquest motiu, un professional que coordini un grup ha de ser intuïtiu, sensible, tolerant i pacient.

Segons Vendrell (2008), el professional d'Espai Familiar, que considerem líder, ha de vetllar per la dinamització del grup a través de la seva intervenció, desenvolupant les següents funcions:

- Funcions sobre la tasca:
 - Possibilitar activitats
 - Facilitar informacions
 - Buscar recursos
 - Analitzar la realitat del grup
- Funcions de manteniment del grup:
 - Fomentar la participació
 - Harmonitzar diferències
 - Alleugerir tensions
 - Fomentar un bon clima grupal
 - Fomentar confiança
 - Facilitar elements d'anàlisi per la resolució de conflictes

3. Objectius

Després d'analitzar amb profunditat els quatre pilars que he considerat fonamentals en la definició de les competències del professional dels Espais Familiars en el punt anterior, puc veure com molts dels aspectes o característiques que es precisen no són fàcilment resoltes amb una formació teòrica, sinó que demanen una presa de consciència molt gran, no es limiten a uns coneixements concrets. A més, la perspectiva des de la qual està realitzat aquest treball és des de l'òptica de l'educador i, per tant, està alterat pels coneixements i experiències viscudes fins el moment durant la formació. Sent plenament conscient d'aquest *handicap*, em dispenso a fer una recerca per tal de definir aquestes competències abraçant no només els educadors infants, sinó tenint en compte les visions i experiències de diversos professionals provinents d'altres àmbits.

L'objectiu principal d'aquesta recerca serà analitzar la pròpia formació del Grau d'Educació Infantil en relació a les competències professionals idònies per als Espais Familiars.

Per fer-ho caldrà, en primer lloc, definir aquestes competències idònies que han de tenir els professionals dels Espais Familiars. Aquesta selecció vindrà definida, doncs, per l'experiència d'alguns professionals que treballen o han treballat en aquests serveis i que, per tant, en coneixen la realitat de primera mà.

Ahora que pretenc arribar a l'objectiu principal que he descrit anteriorment, voldria deixar constància d'altres objectius importants en la meua recerca i que,

tot i no poder-los assolir en profunditat, vull fer-los constar per tal de tenir-los presents en tot moment al llarg d'aquest treball, ja que suposen un complement enriquidor a l'hora de reflexionar sobre els diferents perfils professionals.

Són els següents:

- Analitzar la formació dels possibles perfils professionals en funció de les competències professionals necessàries pels EF.
- Trobar com es complementen les formacions dels diversos professionals amb la formació d'Educació Infantil
- Definir els àmbits que queden descoberts en la formació.

A partir d'aquí, doncs, la pregunta a plantejar-se per a continuar amb aquesta recerca és clara: *quines són les competències professionals més necessàries per un professional que treballi en un Espai Familiar?* Per enriquir-ne les possibles respostes, i per deixar constància de la complementaritat que existeix entre els diversos perfils professionals, es generaran preguntes també en relació amb les aportacions que ha fet la pròpia formació en l'adquisició d'aquestes competències; quines aportacions han fet, en canvi, els professionals amb qui s'ha compartit aquest espai; i, finalment, quines mancances encara creuen que existeixen en la seva formació o com les han superat.

4. Metodologia

Aquesta recerca parteix d'una recerca qualitativa que es basa en una sèrie d'entrevistes per tal de respondre les qüestions plantejades en l'apartat anterior. Les entrevistes semiestructurades personals són una eina que permeten tenir un contacte directe amb la persona entrevistada, fet que aporta una informació complementària a allò que aquesta pugui dir o escriure. A través de les entrevistes personals realitzades de forma presencial es poden captar altres elements que esdevindran un complement a l'hora d'entendre l'essència d'allò que l'entrevistat està transmetent, tant voluntària com involuntàriament. Aquesta modalitat d'entrevista ha estat doncs l'instrument utilitzat per a la recerca, ja que em permetia conèixer d'una manera propera la realitat dels Espais Familiars. L'estructura de l'entrevista era molt simple. Primer de tot es demanava als entrevistats quina era la seva formació i amb quins altres perfils professionals havien treballat dins d'un Espai Familiar. Després d'això, calia que definissin les 5 competències professionals més necessàries per un professional que treballi

en un Espai Familiar. Cada una d’aquestes competències que ells mateixos havien descrit, posteriorment, era comentada i enregistrada seguint les següents preguntes (obertes per a permetre un diàleg fluid i el més enriquidor possible):

- Què t’ha aportat la pròpia formació?
- Què t’han aportat els diferents companys, i de quin perfil professional?
- Quines mancances has trobat i quina formació has fet per superar-les?

La mostra de professionals entrevistats és de cinc persones, amb perfils professionals diversos que havien treballat en un espai d’Espai Familiars al llarg de la seva carrera professional. A la següent taula (taula 1) es descriuen les seves principals característiques.

Perfil professional	Anys d’experiència en Espai Familiar	Professionals amb qui ha treballat
Pedagoga (A)	5 anys	• Educador social • Psicòlegs • Educadores Infants
Pedagoga (B)	4 anys	• Educadora Infantil (GS) • Educadora social • Psicòloga
Educadora Infantil	4 anys	• Pedagoga • Psicòlegs • Educadora social • Mestres d’Educació Infantil
Psicòleg	17 anys	• Psicòlegs • Psicopedagogs • Mestres d’Educació Infantil
Psicòloga	14 anys	• Infermera • Educadores Infants • Treballadors socials • Educadors socials • Treballadora familiar

Taula 1. Principals característiques dels entrevistats

En total s’han realitzat tres entrevistes amb les següents agrupacions: 1) Peda-

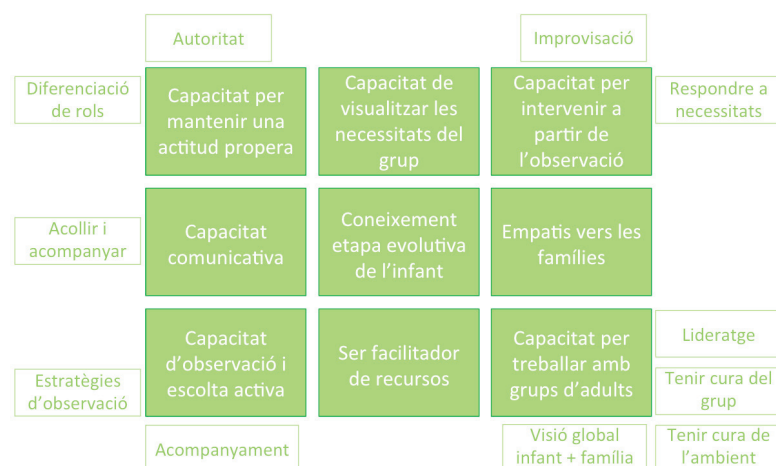
goga A; 2) Pedagoga B i Educadora Infantil; 3) Psicòleg i Psicòloga. L’entrevista a tres bandes ha estat molt útil per enriquir el discurs individual de cada un dels entrevistats.

L’anàlisi de les dades ha estat fet a partir del registre escrit plasmat en les graella omplertes per a cada un dels professionals responnent a les preguntes i de l’enregistrament de la posterior discussió en veu alta on s’ampliava el contingut que s’havia estat deixat per escrit. A partir de tota aquesta informació he realitzat una anàlisi de les dades de forma qualitativa que m’ha permès arribar al meu objectiu inicial, creant una sèrie de categories – definides a partir de les competències descrites pels entrevistats i a partir de les quals definiré les competències professionals més necessàries per un professional d’Espai Familiar. Les dades també s’han organitzat de forma quantitativa, amb percentatges, per poder obtenir una visió global i comparativa de les categories emergides com a resultat.

5. Resultats

De l’abstracció de tots els enregistraments, escrits i verbals, extrets de les tres entrevistes he pogut crear unes categories, que descriuen les competències professionals més necessàries per un professional que treballi en un Espai Familiar. Les propostes fetes pels entrevistats han estat destil·lades amb l’objectiu de sintetitzar en el mínim nombre de categories totes les seves aportacions com a competències professionals.

El resultat final ha estat un llistat de 9 competències. La majoria d’elles, a més, tenen algunes subcategories, provinents de les diverses aportacions fetes per cada un dels entrevistats que aporten un gran valor qualitatiu al significat de cada competència professional. El següent esquema (Esquema 1) mostra el resultat a partir d’aquestes subcategories que ajudaran a entendre en un grau d’aprofundiment més elevat el sentit de cada una de les categories.

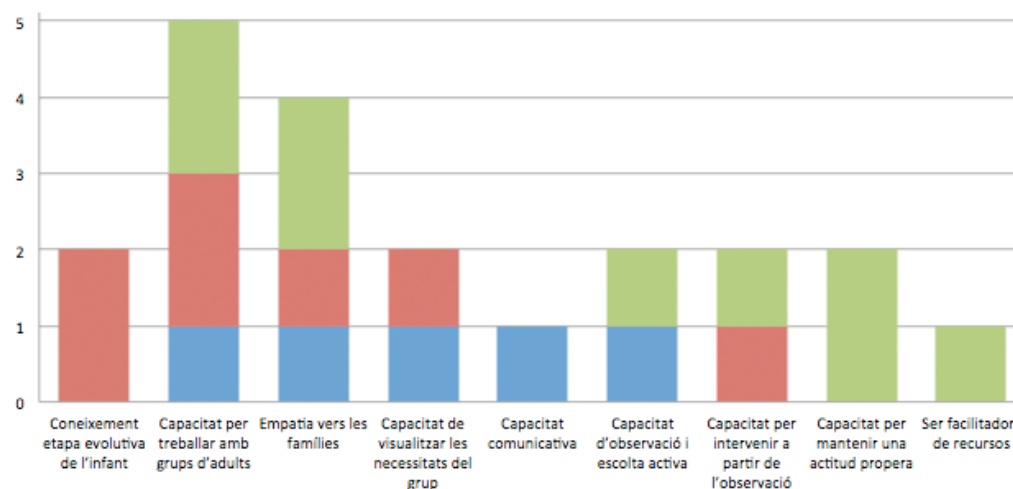

Esquema 1. Competències professionals: categories i subcategories

Un cop conegut el significat de cada categoria, entès des dels diversos punts de vista, els següents resultats es mostren en relació a les 9 categories extretes, que representen, com ja he dit, les competències professionals necessàries per un professional d'Espai Familiar.

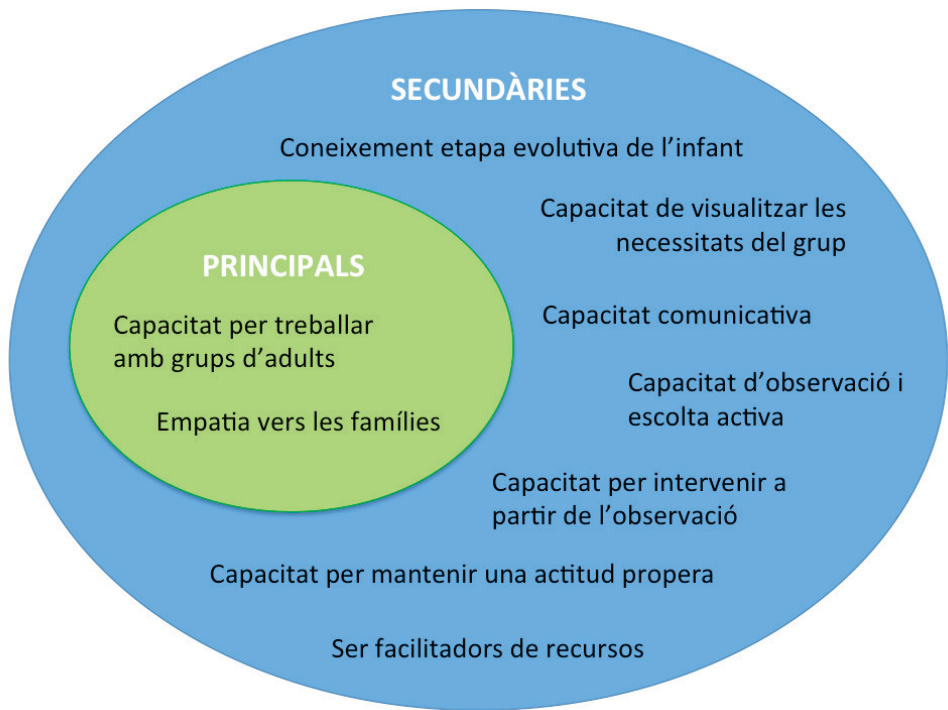
El següent gràfic (gràfic 1) il·lustra d'una manera molt clara quines són les competències que han sorgit i quin ha estat el professional que l'ha proposat, representat en valors absoluts. Saber el perfil professional que ha proposat i defensat cada una d'aquestes competències ajudarà a la interpretació dels resultats, i per això és important marcar aquesta distinció.

psicologia pedagogia educació infantil

Gràfic 1. Competències professionals segons els perfils professionals.

A partir d'aquesta representació tan visual podem veure com hi ha dues competències que destaquen clarament per sobre les altres, ja que han estat esmentades per la totalitat – o pràcticament – dels entrevistats. Amb aquesta diferenciació he creat dos grans estaments per a dividir les competències entre principals i secundàries (esquema 2).

Esquema 2. Competències professionals principals i secundàries

6. Discussió

Els resultats obtinguts amb l'anàlisi de les entrevistes demanen una interpretació per tal d'arribar a l'objectiu plantejat inicialment, que és analitzar la pròpia formació d'Educació Infantil en relació a les competències professionals idònies per als Espais Familiars. En el marc teòric d'aquest treball definia quatre grans pilars que haurien d'acollir les competències professionals idònies pels professionals d'Espai Familiar. Ara, amb els resultats, caldrà contrastar quina

importància tenen aquests pilars, i per fer-ho, primerament, cal veure com hi apareixen reflectides cada una de les competències trobades a través de la següent taula (taula 2) on apareixen en negreta les competències establertes com a principals:

COMUNICACIÓ AMB LES FAMÍLIES	CAPTACIÓ DE LES NECESSITATS DE LES FAMÍLIES I ACTUACIÓ CONSEQÜENT
Capacitat comunicativa	Empatia vers les famílies Coneixement de l'etapa evolutiva de l'infant Visualitzar les necessitats del grup Capacitat d'observar i escolta activa Capacitat per intervenir a partir de l'observació
CREACIÓ DE COMUNITAT	LIDERATGE
Capacitat per treballar amb grups d'adults	Capacitat per mantenir una actitud propera Ser facilitador de recursos

Taula 2. Competències professionals dins els quatre pilars

El que es pot veure a primera vista és la gran quantitat de competències professionals que han quedat emmarcades dins la *Captació de les necessitats de les famílies i actuació conseqüent*. Abans de catalogar aquest pilar com a principal per una qüestió clarament quantitativa, cal analitzar més profundament els resultats. Si focalitzem la nostra mirada en les competències professionals principals – en negreta – podem verificar com aquest pilar és rellevant per la presència d'una d'aquestes competències, però a la vegada ens adonem que no podem perdre de vista un segon pilar, el que fa referència a la *Creació de comunitat*, ja que inclou l'altra competència marcada com a principal, tot i que sigui la única.

Un altre aspecte a tenir en compte és el contingut que trobem dins de les competències. La *Capacitat per treballar amb grups d'adults*, com hem vist en l'esquema 1 de l'apartat anterior d'aquest treball, duu intrínseques unes subcategories que també cal analitzar. Una d'elles fa referència directa al lideratge, fet que ens fa replantejar els quatre pilars inicialment proposats. Després d'analitzar amb profunditat les aportacions dels professionals entrevistats,

puic afirmar que el que caldria fer és una reestructuració d'aquests elements, redefinits de nou com a tres: *Comunicació amb les famílies*, *Captació de les necessitats de les famílies i actuació conseqüent* i *Creació de comunitat*, dins del qual trobaríem el Lideratge.

Centrant-me de nou amb l'objectiu d'aquesta recerca, cal interpretar les competències resultants amb el perfil d'Educadora Infantil. Primerament, em parlaré de les dues competències professionals principals, on faré una anàlisi més específica fent referència a la formació rebuda a Educació Infantil. Recordem que les competències principals són *Capacitat per treballar amb grups d'adults* i *Empatia vers les famílies*. En termes generals, els estudis universitaris aporten molt poc als mestres en temes relatius a les famílies, esdevenint impen-sable, podríem dir, haver rebut formació en relació amb la intervenció directa amb elles. Haver impartit algunes assignatures que parlen de la família com a context socialitzador dels infants ajuda a adquirir alguns coneixements nous.

El més rellevant a extreure és la obertura que això suposa en relació amb la multiplicitat de famílies que poden existir, és a dir, que cada família ha de ser entesa com un conjunt únic, diferent a tots els altres, amb unes característiques i necessitats particulars. Aquest és un important punt de partida molt important, ja que és la base per orientar la intervenció en aquesta diferència. Pel que fa a la capacitat empàtica, els psicòlegs són qui, per formació, la tenen més desenvolupada, ja que tal i com ells mateixos expliquen durant l'entrevista, una de les seves tasques és escoltar els altres, interessar-se pels seus problemes per entendre'ls.

Dins de la *Capacitat per treballar amb grups d'adults*, hi ha un seguit de sub-categories que val la pena esmentar individualment. Per una banda trobem la capacitat de Lideratge, *Cura del grup* (entès com a grup amb adults) i la *Visió global infant + família*, que no estan pràcticament potenciades ni treballades dins la formació com a mestres. L'orientació d'aquests estudis es centra en la intervenció exclusivament dirigida als infants i, per tant, el tracte amb les famílies es limita a la simple comunicació, tot i que tampoc és un aspecte molt tractat. D'altra banda, trobem la capacitat per la *Cura de l'ambient*. Aquest és un aspecte que sovint queda en segon terme, atès al desconeixement de la importància educativa que té. Una de les persones entrevistades (Psicòloga) afirma que la calidesa dels espais i els esforços perquè estiguin curats i ben organitzats recau, sovint, en les mestres d'Educació Infantil que treballen en els Espais Familiars. Aquesta observació és certa, doncs estem formades en aquest àmbit. Al llarg dels estudis es pren una gran consciència en aquets aspecte.

La concepció de l'ambient a les escoles de Reggio Emilia, que són un referent per l'Educació Infantil, entenen l'espai com un agent educatiu. L'ambient interactua, es modifica i pren forma en relació amb altres projectes i experiències d'aprenentatge a través del diàleg constant entre arquitectura i pedagogia. L'arquitectura de l'escola que canvia contínuament i es transforma. Els espais estan pensats i organitzats de forma interconnectada per tal d'afavorir les interaccions, autonomia, exploració, curiositat i comunicació, al mateix temps, s'ofereixen com llocs de convivència i investigació per nens i adults. Aquestes idees aporten a l'educador infantil una gran predisposició a tenir cura de l'estètica i de la cura del context on es desenvolupen les activitats, encara que la intervenció no només sigui amb infants.

Després d'haver analitzat les dues competències professionals principals, cal fer una interpretació de les competències secundàries en relació també amb la formació d'Educació Infantil. Podem parlar-ne dividint-les en tres categories: aquelles tractades durant la formació; aquelles tractades en part, ja sigui perquè se n'ha parlat per sobre o perquè s'ha tocat el tema però centrant-se en un àmbit diferent; i, per últim, les que no han estat tractades.

Seguint l'ordre descrit, la competència que ha estat tractada d'una manera clara durant la formació com a mestra és la que fa referència al *Coneixement de l'etapa evolutiva de l'infant*. El desenvolupament evolutiu d'una persona és el cercle vital que va des del seu naixement fins a la seva mort. Aquest procés que ens fa ser com som. Durant el nostre desenvolupament, se suposa que tots i totes anem canviant i avançant (d'aquí la paraula evolució), adquirint noves experiències de manera acumulativa, és a dir, no perdem els coneixements que adquirim, al contrari, anem construint un edifici on cada totxo es consolida damunt de l'anterior. L'edifici resultant és la nostra personalitat, que ens diferencia com a individus, per això no hi ha dos edificis iguals, perquè la construcció és personal i intransferible. Encara que els totxos de que disposem per bastir l'edifici siguin els mateixos per a tothom, els usem i distribuïm de forma diferent. El procés evolutiu no és lineal, la vida avança en espirals: pot semblar que tornem a fer coses que ja hem viscut però tot és diferent, l'escenari i les persones han canviat.

Tots i totes necessitem un temps per integrar els conceptes i les vivències, un ritme personal més o menys lent d'acord amb molts aspectes: de nosaltres mateixos, de les circumstàncies, o del contingut en concret, entre molts altres. Si no es permet disposar del temps necessari, els estímuls s'acumulen però no aconseguim integrar-los. Necessitem un període per replegar-los en nosaltres

mateixos, i per això és important permetre que les persones tinguin els seus temps, temps que per a cadascú seran diferents. *En el cas dels nens i les nenes, aquest concepte és clau. Córrer mai no és el camí, s'ha d'anar una mica davant d'ells sempre indicant-los el camí, però donant-los el seu temps* (Horno, 2004).

Per altra banda, trobem aquelles competències que han estat tractades parcialment al llarg dels estudis, com per exemple la *Capacitat comunicativa i la Capacitat d'observar i escolta activa*, de les quals se n'ha parlat en termes generals. La meua estada a la Universitat de Reggio Emilia m'ha aportat una nova visió d'aquests conceptes, que ha enriquit molt el que fins ara coneixia. La comunicació és la base de la feina de l'educador i, per tant, aquest ha de treballar amb el seu cos per treure'n el màxim profit, tenint en compte tant la comunicació verbal com la no verbal. No només es transmet amb les paraules, influencien també d'una manera molt significativa les mirades, els gestos o el to de veu. L'observació, per altra banda, és una eina clau, entesa com una actitud mental de diàleg amb l'infant. Observar no és només veure o mirar, és tenir una mirada específica sobre algun o alguns aspectes, sobre l'interès i motivació d'una observació concreta. Cal deixar empremta d'aquesta observació, que culminarà amb una intervenció tan adequada com productiva hagi estat aquesta observació. L'escolta es un procés permanent que alimenta la reflexió, l'acollida i l'obertura cap a un mateix i cap als altres; l'escolta és la condició indispensable cap al diàleg i el canvi. Aquesta actitud d'escolta incrementa l'atenció i sensibilitat cap a escenaris de cultura, de valors i de polítiques de contemporaneïtat. En la pedagogia de l'escolta, el professional que està davant, en aquest cas, d'un grup de famílies, té una clara intenció comunicativa. Escoltar, en aquest sentit, no es refereix només a aquella informació un rep a través del sentit de la oïda, sinó que va molt més enllà: significa mantenir una disposició constant cap als altres per rebre informacions provinents de tots els sentits, i també de l'emoció. Captar aquests aspectes no significa desxifrar un codi, és saber senyalar i interpretar, mostrant interès per una cosa i fer-se preguntes, denotant un acte comunicatiu.

A més d'aquestes dues competències, també puc dir que el *Visualitzar les necessitats del grup i la Capacitat per intervenir a partir de l'observació* han estat tractades, però se n'ha parlat des d'una perspectiva diferent. En tots dos casos s'ha estat fent referència a la intervenció amb infants, sense contemplar les famílies. Aquí es fa palès una de les mancances més rellevants pel que fa a la formació que reben els Educadors Infantil que acaben treballant en un Espai

Familiar: la intervenció amb les famílies, i no només amb infants. Justament aquesta mancança pot provocar en la intervenció de l'educador en un Espai Familiar una actuació poc adequada. Segons un dels entrevistats (Psicòleg), els professionals que treballen en aquest àmbit que provenen de l'Educació Infantil tenen una tendència bastant gran, sobretot a l'inici de la seva etapa laboral com a professionals d'Espai Familiar, a intervenir només, o en major mesura, amb els infants, deixant les famílies en un segon terme. Com afegeix aquest mateix entrevistat, aquest perfil professional, els educadors, han de fer un esforç extraordinari per superar aquest handicap. Pel que fa a la *Visualització de les necessitats del grup*, topem amb el mateix problema. En aquest cas, són els Educadors Socials qui poden aportar un paper més rellevant en la complementarietat de professionals, segons una altra de les entrevistades (Psicòloga). Aquest perfil professional, per la formació rebuda, té una visió més àmplia de tot el que passa dins el servei, dels agents externs, del que pot estar passant a casa, de la gran xarxa on viu la família i no només aquest binomi mare/pare – nen/a: l'Educador Social té en compte tota la comunitat. Amb aquestes aportacions, que parteixen de l'experiència de molts anys al capdavant d'aquests serveis, cal ser conscient com a mestra que cal fer aquest esforç perquè la tasca desenvolupada sigui la correcta, i un mateix, com a professional, ajudi a assolir els objectius pels que vetlla aquest servei.

Finalment, hi ha unes altres competències professionals que he considerat com a no treballades dins els programes de formació d'Educació Infantil, que són la *Capacitat per mantenir una actitud propera i Ser facilitador de recursos*. La primera d'aquestes competències fa referència a la distància adequada que cal mantenir amb les famílies. Cal tenir en compte que en els Espais Familiars les famílies participen directament de l'activitat que s'hi desenvolupa, la intervenció recau sobre elles indiscutiblement. És per aquest motiu que l'actitud que s'ha de mantenir amb elles, com a professionals, ha de ser propera com per aconseguir la implicació i participació en un clima distès i segur, però a la vegada, també per augmentar aquesta seguretat i per garantir una qualitat en el servei, cal mantenir una certa distància, l'òptima per ser una autoritat per les famílies, com defineix una de les entrevistades (Psicòloga), que és un concepte directament relacionat amb el rol que ha de desenvolupar el professional. Ambdues competències es caracteritzen per ser una aportació pràctica a la intervenció que cal fer com a professional d'Espai Familiar, i com ja he dit, és en aquest sentit que un educador està menys preparat quan acaba la seva formació com a tal.

A partir de tot el material recollit i analitzat puc afirmar que com més referència pràctica tenen les competències descrites pels entrevistats amb experiència en Espais Familiars, menys formació, o menys específica, s'ha rebut des dels estudis d'Educació Infantil. Com ja havia dit en l'inici d'aquest treball, algunes de les competències professionals s'adquireixen a través de la formació directa, mentre que n'hi ha d'altres que s'han de cultivar com a persones, sobretot a través de l'experiència. En el cas de les mancances detectades, que fan referència a competències de caràcter pràctic, és evident que el més necessari per a adquirir-les és aquesta experiència, tot i que ha d'anar acompanyada de formació teòrica que recolzi, guïï i complementi la pràctica quotidiana, afavorint la interiorització de les competències professionals d'una manera més efectiva.

7. Conclusió

Després de fer aquesta recerca, amb cinc professionals d'Espais Familiars entrevistats, i d'haver analitzat i interpretat les dades recollides puc afirmar que amb la formació feta com a Educador Infantil no s'està preparat per a exercir el perfil professional que demanen els Espais Familiars. Les competències professionals definides pels mateixos professionals constaten la necessitat de formacions en àmbits molt diversos per tal d'assolir als objectius que es proposen aquests serveis. Per aquest motiu, i degut a que cap professional es forma adequadament en el seu reduït àmbit, és molt important assegurar en un mateix servei la complementarietat entre els dos professionals que, per norma general, treballen junts. Això es pot aconseguir si les parelles de professionals que treballen juntes formant un petit equip provenen de dos camps formatius diversos. A més, encara és més enriquidor quan, entre els diferents serveis d'Espai Familiar d'una zona existeixen tots, o el màxim nombre d'aquests perfils professionals. Amb aquesta realitat es pot crear una xarxa de serveis, on els professionals trobin un espai de discussió i d'intercanvi d'experiències per tal d'enriquir-se els uns amb els altres.

Amb l'experiència viscuda a Reggio Emilia he pogut adornar-me, com a mestra, que ens formem per desenvolupar una tasca molt concreta, centrada en un context determinat i amb una metodologia de treball molt marcada sota unes úniques pautes considerades com a vàlides. La realitat, però, és que necessitem una formació que vagi molt més enllà del concret. Formar-se amb una visió més global és un instrument clau per dotar-se de més recursos per

intervenir en la multiplicitat de contextos i situacions. Puc afirmar, doncs, que formar-se en un àmbit específic, en un primer moment, no és enriquidor per la persona, ni pel professional que esdevindrà. En aquest sentit, és més important dotar-se d'eines de recerca que permetin a un mateix establir uns propis criteris. Amb una formació inicial enfocada en aquest sentit seria molt més assequible treballar des de qualsevol perfil professional que es pugui encabir dins la formació que s'ha triat, i no destinar tota la formació a crear "mestres ordinàries".

Resulta evident, però, que des d'aquesta perspectiva ningú podria quedar-se amb una formació bàsica d'aquest tipus, tot i que sigui com sigui la formació feta inicialment, un mai es pot donar per format. La formació és una necessitat que tenen els professionals, de qualsevol àmbit. Cal entendre-la, a més, no com quelcom que s'imparteix, sinó com allò que es crea dia a dia, del treball quotidià i de l'experiència viscuda envoltat d'altres professionals, però també la totalitat de persones que configuren la comunitat. Aquest intercanvi constant en un treball en equip ha de ser considerat també formació. Com a professionals hem de ser conscients que en tot moments estem donant i rebent formació, a través de l'intercanvi d'experiències, però també en qualsevol intervenció, mirada o gest. Absolutament tot el que passa al nostre voltant forma i ens forma: transforma.

De la mateixa manera que estem en constant formació, hem d'entendre que la revisió constant d'allò que fem és un element imprescindible per la millora de les nostres actuacions. Per aquest motiu m'agradaria reflexionar sobre algunes propostes de millora que caldria aplicar a aquest mateix treball. El principal element que sobre el que caldria incidir és la quantitat d'entrevistes, que hauria de ser major. Caldria, a més, no només augmentar la quantitat d'entrevistes fetes, sinó que seria imprescindible garantir un mínim d'entrevistats per a cada un dels perfils professionals descrits a l'inici del treball, per tal de veure realment quina és la visió des de tots els punts de vista.

Al final d'aquest treball puc dir que he assolit el meu objectiu principal, que era el d'analitzar les competències que ha de tenir el professional d'Espai Familiar segons la formació rebuda com a Educadora Infantil. Aquest ha estat un procés que m'ha servit de reflexió final i personal per conèixer en quina situació en relació a capacitats i mancances em trobo actualment en aquest rol concret – com a professional d'Espai Familiar – però també per fer una revisió general de tota la formació realitzada per adonar-me, finalment, del neguit que tinc per continuar formant-me dia a dia en la meva professió.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Bassedas, M.; Jubete, M; Majem, T. (2005). *Espais familiars*. Barcelona: Rosa Sensat- Temes d'Infància.

Blanch, S. (2010). *Expectatives parentals i pràctiques socioeducatives familiars. Influència mútua*. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona.

Blanch, S. i Gimeno, X. (2010). Família i escola. D'entrada, col·laboradors. Guix. *Elements d'Acció Educativa*, 58, 18-19.

Diputació de Barcelona. DIBA (2006). *Els Espais Familiars de petita infància (0-3 anys)*. Prexarxa d'Espais Familiars de Petita Infància. Document marc. Barcelona: Direcció de Comunicació de la Diputació de Barcelona.

Diputació de Barcelona. DIBA (2008). *Els Espais Familiars de petita infància (0-3 anys)*. Prexarxa d'Espais Familiars de Petita Infància. Esborrany del document marc. Barcelona: Direcció de Comunicació de la Diputació de Barcelona.

Gómez, E. i Haz, A. M. (2008). Intervención Familiar Preventiva en Programas Colaboradores del SENAME: La Perspectiva del Profesional. *Psyke*, 17 (2), 53-65.

Horno, P. (2004). *Eduquem l'afecte. Reflexions per a famílies, professorat, pediatres...* Barcelona: Graó.

Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (2009). An educational psychology success story: Social interdependence theory and cooperative learning. *Educational Researcher*, 38(5), 365–379.

Riera, M; Ferrer, M. (2003). Nous programes socioeducatius adreçats a la millora de les relacions parentals en els primers anys de vida. *Educació i Cultura*, 16, 113-125.

Universitat de Barcelona (2012). *Els Equips de Mestres d'Escola Bressol davant la Comunicació amb les Famílies*. Treball de Fi de Postgrau no publicat, Universitat de Barcelona: Barcelona, Espanya.

Vendrell, N. (2008). *Els Espais Familiars de Petita Infància*. Esborrany no publicat.